

Жоғары сынып оқушыларының soft skills дағдыларын қалыптастырудың психо-педагогикалық аспектілері

ЖАРИЯЛАНДЫ
17.05.2026

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/188781/>

Абатова Акниет Мухитқызы, магистрант

Жетекшісі: **Чемоданова Галина Иосифовна**, педагогика ғылымдарының кандидаты, педагогика доценті

М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті, Петропавл қаласы

Аннотация

Мақалада жоғары сынып оқушыларының soft skills дағдыларын қалыптастыру мәселесі психологиялық және педагогикалық тұрғыдан талданады. Soft skills ұғымының теориялық негіздері, оның жасөспірім тұлғасының әлеуметтік, когнитивтік және эмоционалдық дамуындағы орны мен маңызы қарастырылады. Мектеп жағдайында аталған дағдыларды дамытуға ықпал ететін педагогикалық шарттар мен психологиялық қолдау бағыттары ғылыми әдебиеттерге сүйене отырып түсіндіріледі.

Кіріспе

Білім беру жүйесіндегі соңғы жылдардағы өзгерістер оқушының тұлғалық әлеуетін ашуға бағытталған құзыреттілік тәсілді күшейтіп отыр. Соның ішінде soft skills дағдылары – жасөспірімнің өмірлік бейімделуін, эмоционалдық тұрақтылығын, әлеуметтік қатынас мәдениетін және болашақ кәсіби бағдарының сәттілігін анықтайтын негізгі факторлардың бірі. Жоғары сынып жасы — адамның өзіндік тұжырымдамасы, кәсіби бағдарлануы, құндылықтар жүйесі қалыптасатын кезең. Дәл осы шақта soft skills дағдыларын саналы түрде дамыту тұлғаның әрі қарайғы өмір жолына ұзақ мерзімді әсер етеді. Қазақстан мектептерінде бұл бағыт соңғы жылдары өзектеніп түссе де, теориялық және практикалық тұрғыдан жүйелеуді талап етеді.

Soft Skills ұғымының теориялық негіздері

Soft skills түсінігі бастапқыда өндірістік емес, бірақ кәсіби тиімділікке тікелей әсер

ететін тұлғалық және коммуникативтік дағдыларды белгілеу үшін енгізілген. Қазіргі ғылыми-психологиялық әдебиетте бұл ұғым адамның өзін-өзі басқару, эмоцияларды реттеу, әлеуметтік қарым-қатынасқа түсу, топпен әрекет ету, тіл табысу, негізгі когнитивтік операцияларды орындау қабілеттерін біріктіретін кешенді құрылым ретінде сипатталады.

Бандура көрсеткен өзін-өзі тиімді сезіну тұжырымдамасы soft skills құрамындағы өзін-өзі басқару дағдысының маңызын айқындайды.

Выготский әлеуметтік өзара әрекетті тұлғаның когнитивтік дамуындағы жетекші фактор ретінде қарастырған. Осы тұрғыдан алғанда, коммуникация, эмпатия, қақтығысты шешу, топта жұмыс істеу сияқты дағдылар жасөспірім үшін ерекше мәнге ие.

Когнитивтік дағдылар — сыни ойлау, анализ, проблеманы шешу, шығармашылық ойлау — қазіргі қоғамда білімнің сапасын анықтайтын негізгі көрсеткіштердің бірі.

Жоғары сынып оқушылары үшін soft skills дағдыларының психологиялық маңызы

Жасөспірімдік кезең эмоцияның тұрақсыздығымен, бейімделу процестерінің күрделілігімен және әлеуметтік өзіндік “Меннің” белсенді қалыптасуымен сипатталады. Soft skills осы кезеңдегі тұлғалық дамудың жүйеқұраушы элементіне айналады. Эмоцияларды тану мен реттеудің дамыған моделі жасөспірімнің психологиялық саулығын нығайтып, күйзеліс деңгейін төмендетеді. Әлеуметтік дағдылардың жоғары деңгейі құрдастармен өзара әрекеттесудің сапасын анықтайды. Топпен жұмыс жасауды меңгеру — қазіргі мектептің оқу моделінде ғана емес, болашақ кәсіби ортада да маңызды рөл атқарады. Академиялық тұрғыдан алғанда, өзін-өзі реттеу мен тайм-менеджмент дағдылары оқу нәтижесіне тікелей әсер етеді.

Soft Skills дамыту үдерісіндегі мектеп психологының рөлі

Мектеп психологы soft skills қалыптастыруда орталық тұлға болып табылады. Оның жұмысы диагностикалық, дамытушы және қолдаушы бағыттардың бірлігінде жүзеге асады. Диагностикалық кезеңде оқушының эмоционалдық, әлеуметтік және тұлғалық бейімделу деңгейі анықталып, soft skills құрылымындағы әлсіз буындар айқындалады.

Дамытушы жұмыс барысында эмоционалдық интеллектті арттыруға арналған тренингтер, коммуникативтік жаттығулар, конфликттік жағдайларды шешуді үйрететін рөлдік ойындар ұйымдастырылады.

Психологиялық-педагогикалық қолдау бағыты оқушыларға ғана емес, мұғалімдер мен ата-аналарға да бағытталады.

Soft Skills дамытудың тиімді педагогикалық шарттары

Жасөспірімнің soft skills дағдыларын меңгеруі мектептегі білім беру мәдениетімен тығыз байланысты. Тұлғалық бағытталған оқыту оқушының даралығын, өз пікірін ашық білдіруін, шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Жобалық және зерттеушілік әрекет оқушының жауапкершілігін, бастамашылдығын, коммуникативтік икемін арттырады. Топтық жұмыс барысында жасөспірім рөлдерді бөлісу, келісімге келу, ортақ мақсат үшін еңбек ету сияқты әлеуметтік мінез-құлық үлгілерін меңгереді.

Рефлексия мәдениетін дамыту оқушының өзін, өзінің іс-әрекетін және нәтижесін талдай алуы арқылы жеке дамуын қамтамасыз етеді.

Қорытынды

Soft skills – қазіргі заман тұлғасының психологиялық, әлеуметтік және когнитивтік тұрақтылығын қамтамасыз ететін кешенді дағдылар. Жоғары сынып кезеңінде бұл дағдыларды мақсатты түрде дамыту оқушының эмоционалдық әл-ауқатына, қоғаммен өзара әрекетіне және болашақ кәсіби жетістіктеріне ықпал етеді. Мектеп психологының осы бағыттағы жұмысы – тұлғаның жан-жақты дамуына жағдай жасайтын маңызды құрамдас бөлік.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*.
2. Borghans, L., Green, F., & Mayhew, K. (2001). *Skills Measurement and Economic Analysis*.
3. Lizardo, O., & Strand, M. (2017). *Skills, Socialization, and Social Structure*.
4. Martins, J., et al. (2007). *The Role of Hard and Soft Skills on Engineering Education*.
5. OECD (2020, 2021). *Future of Education and Skills: Learning Compass 2030*.
6. Pulko, S. & Parikh, S. (2003). *Teaching Soft Skills to Engineers*.
7. Schultze, M., & Roberts, R. (2017). *Emotional Intelligence and Academic Performance*.
8. Schulz, B. (2008). *The Importance of Soft Skills*.
9. Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society*.